

ZMRTVÝCHVSTÁNÍ

Přednáška z cyklu “Úvod do anthroposofie”

(18)

17. 3. 1991

Jan Dostal

V době, kdy končil středověk a začínal novověk, procházel Theophrastus Paracelsus, lékař, alchymista a theosof Evropou křížem krázem, od Anglie a Portugalska až do Litvy a Konstantinopole, navštěvoval univerzity i venkovské bylinářky, kláštery i laboratoře černokněžníků, aby si osvojil všechno, co bylo tehdy možné se dozvědět o lékařském umění. Když pak nastoupil jako profesor na univerzitu v Basileji, vyjádřil okázale své názory na lékařství tím, že hodil veřejně do plamenů svatojánského ohně spisy věhlasného arabského učenice Avicenny, o jehož názory se opíralo evropské lékařství až do 17. století. Nikoli z tradice, z mrtvých lidských spekulací má vycházet lékař. Ale z četby písma Božího zapsaného v přírodě. Každý nerost, každá rostlina, každé zvíře, tak usuzoval Paracelsus, je jako tajemná hláska tohoto písma a lidské tělo je souhrn všech těchto hlásek, slovo, v němž všechny tyto hlásky teprve dostávají smysl. Všechno, co je v přírodě, je také v člověku. Člověk je mikrokosmos, extrakt celého velkého světa. A teprve z vědění o příbuznosti mezi přírodními procesy a procesy v lidském těle může podle Paracelsa vyrůstat právě lékařské umění.

Někomu, kdo uvažuje ve smyslu dnešní přírodovědy, musí takové názory připadat bizarní. Teprve anthroposofie může naznačit cestu k jejich pochopení i v dnešní době. I ona vidí v člověku mikrokosmos, obraz makrokosmu. Mluvili jsme už o tom, že například vidí v člověku harmonický souhrn všech jednostranných tendencí vyjádřených tělesnou podobou vyšších zvířat. Ale to je jenom jeden z mnoha aspektů. Týká se to i vztahu hvězdného světa k člověku. Jako zlato v přírodě je pozůstatek sluneční substance, která se v dávných dobách oddělila od Země, tak mluví Anthroposofie o tom, že lidské srdce je koncentrát slunečních sil. A z vědomí, že lidské srdce je mikrokosmickým obrazem Slunce, vychází například anthroposofické lékařství, když pro určité srdeční neduhy předpisuje zlato jako lék.

Odkud pocházejí tyto souvislosti mezi lidským organismem a makrokosmem? Mají svůj přirozený původ v tom, tak odpovídá anthroposofie, že podoba lidského fyzického těla nevzniká složitými chemickými pochody v oplodněném zárodku, nýbrž vzniká už mnohem dříve - v době mezi smrtí a novým zrozením - při průchodu lidského ducha nejvyššími duchovými sférami kosmu.

Uvažovali jsme tu na podzim o tom, jak člověk po smrti stoupá jednotlivými planetárními okruhy až do duchové oblasti stálíc, kde se hrouží do všeobecného znění Vesmírného Slova. Nejvyšší duchové hierarchie zde sprádaají mluvu bohů, duchové znějící impulsy všech 12 základních kosmických oblastí (symbolizovaných 12 znamenými zvířetníku) v duchový zárodek lidské postavy. Tento duchový zárodek našeho těla tedy v sobě chová tajemství Božského Slova a

tím tajemství celého kosmu, všech základních kosmických sil. Mohli bychom to vyjádřit ještě přesněji: v době, kdy člověk dlí v oblasti stálic, je do tohoto zárodku vtajena zatím jedna ze dvou složek kosmického Slova, kterou bychom mohli přirovnat k souhláskám naší řeči. Teprve když se potom lidský duch vrací do pozemského světa a prochází postupně planetárními sférami, získává duchový zárodek jeho tělesnosti druhou složku: duchové hierarchie působící v okruhu jednotlivých planet vybavují praobraz lidského organismu každá ještě určitým druhem vnitřní pohyblivosti - Rudolf Steiner uvádí například pohyblivost krevního oběhu nebo pohyblivost dechových orgánů, pohyblivost nutnou při činnosti žláz, ale také pohyblivost jemnější struktury mozkové jako podklad pro myšlení, nebo pohyblivost mluvidel pro vytváření řeči atd. Tak se v sestupujícím zárodku lidského těla rozeznávají ještě samohlásky kosmického Slova. A tento souhrn Božského Slova se má na Zemi změnit v pozemské tělo člověka.

Ale k tomu nedochází, aspoň ne v plném smyslu slova. Naše viditelné fyzické tělo, jak uvádí Rudolf Steiner, není věrným vyjádřením toho, co hierarchie do něho vdechly. Slovo Boží je v něm zkomoleno. Jeho horní část je deformována pýchou, dolní část žádostivostí. Tato deformace je jedním z trvalých důsledků toho, že lidstvo kdysi podlešlo luciferskému svodu. Lidské tělo, formované Slovem, výtvar bohů, bylo tehdy částečně odtrženo, odloučeno od svých tvůrců. A znění Božího Slova v lidské postavě pro lidské vědomí umlklo. Místo toho byla podoba těla prostoupena a zatížena hmotou, nerostnými substancemi, a procesy rozpadu hmoty začaly trvale ohrožovat Bohem chtěnou lidskou podobu. Člověk, který kdysi vnímal působnost nebes ve svém těle, vnímal nyní už jenom jeho hmotnou skutečnost. Tělo, místo aby bylo připomínkou nebes, stalo se tak nástrojem lidské libovůle.

Duševní život, připoutaný k nervové soustavě, byl trvale spojen s procesy rozpadu hmoty, které sám vyvolával. Od chvíle, kdy člověk po narození poprvé otevře oči, kdy tedy začíná používat své nervové soustavy, vnáší svým vědomím do svého organismu rozpad. Organismus je postupně, den ode dne stále více rozleptáván tímto rozpadem. Projevuje se to tím, že podléhá nemocem a stárnutí, až v okamžiku smrti hmota definitivně triumfuje nad záračným dílem duchových hierarchií. Tělo se rozkládá. Boží Slovo, jež v něm do té doby skrytě působilo, i když jeho působnost byla znesvěcena zásahem Luciferovým, musí s konečnou platností pro pozemský svět umlknout. A lidský duch, zbavený tělesného nástroje, je vypuzen z okruhu Země zpět do vyššího světa.

Století za stoletím, tisíciletí za tisíciletím probíhal proces stále většího připodobňování lidského těla mrtvé, nerostné hmotě. Co tím sledovaly zvraté mocnosti? Šlo jim v zásadě o jedno jedině: vyřadit lidskou duchovou bytost z pozemského života, zmocnit se Země. Tělo, impregnované rozpadající se

nerostnou hmotou a stále méně ovladatelné pro ducha, nemělo už sloužit ničemu jinému než nižší duševnosti. Stačí se rozhlédnout kolem sebe, abychom viděli, jak hrozivé je toto nebezpečí právě dnes. Lidský duch, který by už nemohl působit prostřednictvím těla, musel by se nakonec stáhnout zpět do nadsmyslového světa. Stvoření člověka by bylo třeba označit za božský pokus, který se nezdařil. Tak asi bychom mohli charakterizovat plán zvratných bytostí, jež kdysi získali přístup k lidské duši. A vývoj lidstva, který přinášel stále těsnější připoutání lidské duše k hmotnému tělu, naznačoval, že se jejich záměry daří. Smrt, která se uhostila v lidském těle díky probuzenému pozemskému vědomí, chystala se ovládnout budoucnost Země.

Co znamenal pro sestupný vývoj lidstva příchod Kristův na Zemi? Především se při tomto příchodu znovu odehrálo - přímo v bytosti Ježíše Krista - původní stvoření člověka božskými silami kosmu k obrazu Božímu, jak o tom čteme na začátku bible, tedy bez luciferského zkreslení. Logos, souhrn tvůrčích kosmických sil, vešel při křtu v Jordáně do pozemské tělesné schránky Ježíšovy. Tato inkarnace se ovšem neuskutečnila v jediném okamžiku. Předpokladem pro ni byla oběť Ježíšova. Ježíšovo já, v celé své pozemské zralosti, získané významnými předchozími životy (Rudolf Steiner o tom uvádí řadu udivujících bližších údajů), opustilo své tělesné schránky, aby je dalo k dispozici pro inkarnaci Kristovu. Slyšeli jsme už, že anthroposofie nemluví pouze o fyzickém těle, ale o třech člancích lidské bytosti, jejichž úkolem je přijmout a nést lidskou duši a ducha: o těle fyzickém, éterném a astrálním. Kristovo všeobsáhlé já, které se mělo spojit s těmito schránkami, muselo nejprve cele prostoupit Ježíšovu duševnost, pak organismus životních sil, nakonec pak se plně sjednotit s fyzickou tělesností Ježíšovou. V evangeliích můžeme sledovat tento proces zejména ve dvou vrcholných imaginacích učedníků.

První takovou imaginací, zachycující úplně sjednocení kosmické bytosti Kristovy s duševní bytostí Ježíšovou, je nasycení zástupů. Z Ježíšovy bytosti proudí k učedníkům a odtud dále k zástupům nekončící proud hvězdného pokrmu, jehož pozůstatky učedníci sbírají do dvanácti košů. *“Ne chlebem samým živ je člověk, ale každým slovem vycházejícím z úst Božích”*, odpověděl kdysi Ježíš Pokušiteli. Nyní se sám stal božským živitelem duší mocí Slova, jež v něm a skrze něho působilo.

Druhý stupeň inkarnace, prodchnutí životních sil Ježíšových čistými, rajskými silami, přinášenými Kristem, je zachycen obrazem proměnění Ježíšova na hoře. Jeho tvář se jeví učedníkům zářivá jako slunce, jeho roucho bílé jako sníh. Bílé roucho - s nímž se v evangeliu a zejména v Apokalypse setkáváme častěji - je přesnou imaginací dokonale očištěného oživujícího těla. I kněz u oltáře je oblečen do bílého roucha, na znamení, že nyní nepůsobí ze svých lidsky porušených, nedokonalých schopností, ale jako služebník čistých oživujících sil,

jež mají prostupovat kultem. Pro člověka je proměněné oživující tělo ideálem daleké budoucnosti. V Ježíši se tento ideál už uskutečnil. A učedníci si přitom uvědomili, že do očištěného oživujícího těla Ježíšova se vlévá nadmyslová moudrost Eliášova a Mojžíšova.

Ale ani tehdy se Kristus ještě nespojil plně s Ježíšovým fyzickým tělem. Můžeme si vzpomenout, že i při inkarnaci člověka se lidské já poprvé projevuje v pozemském vědomí dítěte přibližně ve třetím roce. K něčemu vzdáleně podobnému mělo nyní dojít ve třetím roce pozemského života Kristova: Božské Slovo mělo plně prostoupit Ježíšovo fyzické tělo. I když toto tělo bylo nejušlechtiljším a myslitelně nejvíce duchem proměněným tělem na Zemi, přece i v něm nebylo v podstatě s to se cele vyrovnat s majestátem bytosti Kristovy. Dozvuky luciferských sil v něm sice nemohly rozrušit souzvuk inkarnující se kosmické harmonie, ale ani toto tělo, takové, jaké bylo, nebylo schopné se sjednotit s prapůvodním ideálem obrazu Božího, který do něho vstupoval. Život Ježíše Krista mezi křtem v Jordáně a Golgotou si musíme představovat jako stálý zápas božské reality, která v něm žila, reálného souznění nejvyšších kosmických impulsů, s pozemskou - a proto porušenou - fyzickou tělesností. Slovo, jež usilovalo stát se tělem, muselo překonávat nedostatečnost lidského organismu, zformovaného prvotním hříchem. To nešlo jinak, než že ryzí praobraz lidské podoby postupně spaloval a přetavoval přejatou tělesnost. Rudolf Steiner upozorňuje a dokládá to líčením evangelií - jak Ježíšova tělesná schránka slábla a byla stále méně schopna unést duchovou plnost bytosti Kristovy, jak se hroutila pod jejím nebeským žářem, takže nakonec hrozilo, že se rozpadne dříve, než dojde k ukřižování. Aby nedošlo k této předčasné smrti, o to se Kristus modlil v zahradě Getsemanské. Evangelista Lukáš, podle tradice lékař, líčí tuto scénu a přitom konstatuje výslovně, že Ježíš byl už v agónii, ve smrtelném zápase ("en agóniá"). Ježíšova prosba o přenesení kalicha nebyla tedy prosbou o odvrácení Golgoty, jak se má obecně za to - Ježíš přece přišel do Jeruzaléma jen a jen proto, aby se dal přibít na kříž - nýbrž prosbou, aby mu tělo nevyovědělo službu dříve než podstoupí obětní smrt. U Matouše a Marka to Ježíš v Getsemanech vyjadřuje slovy: "*Duch je odhodlán, ale tělo je bezmocné.*" Nešlo zde tedy o jakési vnitřní zhroucení, o strach ze smrti, nýbrž o nebezpečí zhroucení tělesného. Jeho modlitba byla vyslyšena. Posilujícím podnětem z andělského světa byl ještě jednou zachráněn, osvěžen jeho odumírající, rozpadající se fyzický organismus, z něhož se podle Lukášova líčení už linul krvavý pot.

Tak Ježíš získal sílu, aby mohl ještě protřpět bičování a korunování trnovou korunou a aby dovlekl takto zmučené tělo až na vrchol Golgoty. Zde byl přibít na kříž a na kříži, jak se dočítáme, zemřel dříve než oba zločinci, kteří byli ukřižováni společně s ním. - Co znamenala jeho smrt?

U jiného člověka smrt znamená, že duch musí rezignovat, vzdálit se z pozemského světa, protože jeho tělo přestalo být pro něho ovladatelné. Viditelná tělesná podoba, vybudovaná harmonií sfér v součinnosti nesčíslných božských bytostí, se poznenáhlu rozpadá. Jistě i v případě Ježíšově šlo zvratným bytostem o to, aby jeho duch byl vypuzen z okruhu Země. Jistě chtěly rozmetat jeho tělesnou podobu. Ale tato podoba byla v jiné situaci než tělo kteréhokoli umírajícího člověka. Božské tvůrčí Slovo se s ní sjednotilo a vtisklo jí svůj neporušitelný ráz. Co bylo v Ježíšově těle lidsky porušitelné, to se vskutku rozpadlo. Ale bylo to jenom jako hromádka nepotřebného popela, která zbyla z původního hmotného těla v důsledku toho, že bylo po tři roky prožhnuto ohněm božského života. Rudolf Steiner potvrzuje, že to málo, co bylo vystaveno rozpadu, se propadlo při zemětřesení, o němž mluví Matoušovo evangelium, do spáry v skalním hrobě. Praobraz lidské podoby tím nebyl dotčen. Ten měl dostatek síly, aby přemohl smrt. A tak ráno první den po sobotě zazářila z hrobu tělesnost, jejíž každá nejmenší částice byla cele výrazem ducha, zjevením odvěkého Slova. Slovo se zde stalo plně tělem. Ale zároveň je možné říci, že tělo se zde stalo plně duchovou realitou, Slovem, že samy nejvyšší božské záměry začaly znít uprostřed pozemského světa. Jestliže harmonie sfér, z níž kdysi vzešel člověk, během tisíciletí v lidských tělech slábla a umlkala, tedy v těle Zmrtvýchvstalého začala znova znít. Souzvuk všech nebeských sfér se rozezněl o velikonočním jitru přímo z temnoty hrobu.

Pro pochopení velikonoční události je důležité si uvědomit, že **Kristus se při svém zmrtvýchvstání neobjevil před učedníky ve stejném smyslovém těle, v němž předtím putoval na zemi a v němž byl ukřižován.** Sledujme z toho hlediska vyprávění evangelií. Maria Magdaléna, která tak vroucně Ježíše milovala, se setkává se Zmrtvýchvstalým - a nepoznává ho! Bylo by to myslitelné, kdyby šlo o pouhou repliku někdejšího těla Ježíšova? Dva učedníci putují do Emauz a nepoznávají ho, ačkoli je provází a ačkoli s nimi mluví! Nebo jiný moment: učedníci jsou shromážděni v místnosti poslední večeře za zamčenými dveřmi, ale Zmrtvýchvstalý projde zamčenými dveřmi a stane před nimi. Jak je možné něco takového pochopit? Bylo to snad kouzelnictví nejvyšší úrovně? Ale k čemu takové kouzelnictví? Jen si připomeňme, že na samém začátku Kristovy pozemské působnosti, když ho Pokušitel vybízel, aby se snesl dolů z cimbuří chrámu, Kristus ho odmítl slovy: *"Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého!"* Že by toto odmítnutí nyní z ničo nic přestalo platit? Kristus přece nechtěl působit na lidi tím, že by se suverénně zahrával se zákonitostmi fyzického světa. Jak to, že by teď, po svém zmrtvýchvstání, přestal tyto zákony respektovat? Chtěl tím vzbudit primitivní víru ve své božství? Kdyby byl chtěl někoho přesvědčit, že opět žije, proč se nezjevil Pilátovi, proč se neukázal před dveřmi jeruzalémského chrámu, aby se celý Jeruzalém přesvědčil, že mu smrt neublížila? Jak to, že byl viditelný jenom svým nejbližším?

Podstatné je, že **takovýto** druh zmrtvýchvstání - znovuuvedení někdejšího těla do chodu, navíc s několika novými zázraky - by nemělo jakýkoli další význam pro budoucí osudy lidstva. Takovýto zmrtvýchvstalý Ježíš by přece nemohl dlít o každých velikonocích v našem středu, nemohl by být naším inspirátorem, ochráncem a utěšitelem. Byl by největším fakirem dějin, ale nic víc. Lidstvo by nemělo důvod vzhlížet k velikonoční události jako ke své největší naději.

Apoštol Pavel píše o podstatě vzkříšení velmi důtklivě (1 Kor. 15): "Kterak vstanou mrtví? V jakém pak těle přijdou?... Rozsívá se porušitelné, vstane neporušitelné... Rozsívá se tělo tělesné, vstane tělo duchovní. Jest těio tělesné, ale jest i duchovní tělo. Musí zajisté toto porušitelné tělo obléci neporušitelnost, a smrtelné toto obléci nesmrtelnost. A když porušitelné toto obleče neporušitelnost a smrtelné toto obleče nesmrtelnost, tehdy se naplní řeč, která napsána jest: Pohlčena jest smrt ve vítězství. Kde jest, ó smrti, ostent tvůj? Kde jest, 6 peklo, vítězství tvé?"

Zmrtvýchvstalé tělo je tedy tělo jiného druhu než tělo, jež vnímáme smysly, než "*tělo tělesné*". Ale v jakém smyslu je jiné? V čem tkví jeho tajemství?

Řekli jsme, že tělo, v němž žijeme, je protkáno silami smrti. Toto spříznění se smrtí se týká především naší nervové soustavy, která je podkladem našeho vědomého duševního života právě tím, že její buňky mají mimořádnou tendenci odumírat, rozpadat se. Ale platí to i pro celek organismu. Jeho stálá obnova je možná jenom v důsledku toho, že v něm neustále odumírají nesčíslné buňky, aby uvolnily místo novým. Hmota našeho těla tedy není ničím stálým. Je ustavičně odbourávána, opouští organismus a objevuje se místo ní jiná hmota. Od narození až do smrti v nás působí proud odumírání a obnovy, a v tomto proudu se hmotné složení našeho těla stále mění. Veškerá hmota našeho těla se vyměňuje přibližně během 7 let. Ale s postupujícím věkem získávají síly rozpadu postupně převahu nad silami obnovy. Ve chvíli smrti přestává definitivně možnost dalšího boje proti rozpadu a hmota těla se navrácí do koloběhu přírody.

A přece je v našem těle uprostřed stálých hmotných změn něco nepomíjivého, něco, co trvá. Není to jeho hmota, nýbrž jeho tvar, jeho forma, svérázná konfigurace všech orgánů. Charakteristickou podobou těla se člověk odlišuje od zvířat. Podoba těla, ne hmota, jež ji vyplňuje, činí člověka člověkem. Naše životní síly udržují a obnovují právě tento tvar v proudu stále se měnící hmoty. Po každém zranění například usměřují vznik nových buněk tak, aby byl zachován původní tvar příslušné části těla. Tvar sám, celé to uspořádání

prostorových fyzických vztahů a ryze fyzických zákonitostí, je pro nás něco neviditelného: vidíme pouze hmotu, která jej vyplňuje. Ale právě tento neviditelný, dokonale průhledný tvar - Rudolf Steiner pro něj užívá označení *fantom* - je vlastním nositelem nebeských sil, které připravovaly náš pozemský život. Do něho vešly impulsy nejvyšších sfér duchového světa, impulsy Logosu, dlouho předtím, než jsme se narodili. Podoba našeho fyzického těla by měla být trvalým výrazem této působnosti, nesčíslné zázraky souhry orgánů v našem těle by o ní měly svědčit. A přece, jak jsme řekli, to neplatí beze zbytku.

Zmínili jsme se o tom, že pádem člověka do hříchu přestalo být jeho tělo výrazem harmonie sfér. Impuls Luciferův, jímž se fyzické tělo člověka prostoupilo rozpadající se nerostnou hmotou, směřoval k postupné deformaci lidské podoby, k rozrušení fantomu. Síly rozpadu, s nimiž se fantom byl nucen v člověku spojovat, ho od generace ke generaci oslabovaly. Fantom, hierarchiemi vytvořený ideál lidské podoby, měl vlastně svou podstatou udržovat trvalou rovnováhu mezi silami rozpadu a obnovy v těle. Ale od Luciferova zásahu to už nebylo možné. Tak se stalo, že lidské tělo, odcizující se svému určení, se stávalo méně vhodným nástrojem pro pozemskou působnost lidského ducha. Rudolf Steiner uvádí, že v době Ježíše Krista hrozilo člověku, že v zhrublém fyzickém těle nebude moci si uvědomovat sám sebe, své já.

Co znamenalo v této souvislosti zmrtvýchvstání Kristovo? Jak to vyjadřuje Pavel: při zmrtvýchvstání obléklo smrtelné tělo nesmrtelnost, porušitelné obléklo neporušitelnost. To, co povstalo z hrobu, nebylo tělo prostoupené nerostnou hmotou, ale praobraz lidské podoby, obnovený z hlubiny božského světa a prozářený kosmickými silami: Byl to vzkříšený, k nové dokonalosti dotvořený fantom fyzického těla. Bylo to tedy tělo hmotně-nehmotné, smyslově-nadsmyslové, duchově-fyzické, tělo, které v sobě chovalo všechny základní zákonitosti našeho fyzického organismu, ale bylo vymaněno z vlivu rozpadu a smrti. Tělo viditelné pouze těm, kteří byli svým vnitřním vývojem připraveni, aby je mohli vnímat, ale vnímatelné pak i zrakem, i sluchem